

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка

Спеціальності 013 Початкова освіта

Освітньо-професійної програми

Початкова освіта

Одіноченко Аліна

Керівник к.пед.н., доцентка Гриценко І.В.

Рецензент: заступник директора з

навчально-виховної роботи

Херсонської загальноосвітньої школи І-ІІІ

ступенів № 50 імені Романа Набєгова

Херсонської міської ради

Пуленець Тетяна Володимирівна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	8
1.1. Теоретичні підходи до індивідуалізації освітнього процесу молодших школярів в кризовій ситуації.....	8
1.2. Психологічний вплив воєнного конфлікту на емоційний та когнітивний розвиток молодших школярів.....	11
1.3. Методи та принципи індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни.....	15
РОЗДІЛ ІІ. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	18
2.1. Обґрунтування педагогічних умов ефективної індивідуальної роботи з здобувачами початкової освіти в умовах війни.....	18
2.2. Діагностика рівня навчальних досягнень учнів початкової школи.....	20
2.3. Формувальний експеримент з розвитку рівня навчальних досягнень здобувачів початкової освіти в умовах індивідуальної роботи під час війни.....	26
2.4. Аналіз результатів експериментальної роботи.....	42
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
ДОДАТКИ.....	54
Додаток А Кодекс академічної доброчесності здобувача.....	54
Додаток Б Методика діагностики навчальних досягнень учнів	56
Додаток В Конспекти уроків з використанням мобільних додатків.....	61

ВСТУП

Війна – це випробування для будь-якого суспільства, вона впливає на всі його сфери, зокрема й на освітню. Особливо гостро ці виклики відчуваються в початковій школі, де закладаються основи знань і соціальних навичок. Військова агресія росії значно ускладнила процес навчання в Україні, а саме створюючи специфічні труднощі, такі як емоційний стрес, порушення звичного ритму життя та провокуючи зміни в освітньому середовищі. У таких умовах індивідуальний підхід до кожного учня стає особливо важливим для забезпечення якісного навчання та підтримки.

У світлі сучасних викликів, пов'язаних з війною в Україні, освітня система стикається з необхідністю адаптації до нових умов навчання, що підкреслюється рядом офіційних документів. Це такі законодавчі акти, як: постанова Кабінету Міністрів України № 800 «Про затвердження Порядку організації дистанційного навчання», яка встановлює нормативні вимоги щодо реалізації дистанційного навчання в загальноосвітніх закладах, документ акцентує увагу на необхідності забезпечення доступу до якісної освіти для всіх учнів; Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2030 року визначає пріоритети впровадження цифрових технологій у навчальний процес, акцентуючи на необхідності адаптації освітніх програм до умов дистанційної форми; «Методичні рекомендації щодо організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти», виданий Міністерством освіти і науки України, який пропонує практичні поради щодо організації навчального процесу в умовах війни, підкреслюючи важливість врахування психологічних та соціальних аспектів дистанційного навчання; Концепція нової української школи (НУШ) також акцентує увагу на необхідності особистісно орієнтованого підходу, що є особливо актуальним у контексті дистанційного навчання, адже

врахування індивідуальних потреб учнів стає вкрай важливим для забезпечення їх освітніх досягнень у нестабільних умовах.

Вік учнів початкової школи – від 6 до 10 років – характеризується активним розвитком когнітивних, емоційних і соціальних навичок. У цьому віці діти починають активно освоювати основи грамотності, числових операцій, критичного мислення та соціальних взаємодій. Вони ще не в повній мірі здатні справлятися з складними емоціями і потребують особливої уваги та підтримки. Під час війни діти цього віку відчувають значний стрес через порушення звичного ритму життя. Їх відчуття безпеки серйозно підірване через фізичні небезпеки, втрату дому або переїзд. Це може призвести до проявів тривоги, страху, агресії або апатії. Діти переживають втрату рутинних соціальних зв'язків, таких як спілкування з друзями та участь у звичних заняттях.

Наукові доробки вчених на тему індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни є надзвичайно важливими. Це питання розглядалося у працях С. Алексеевої, Т. Анатолійчук, К. Качмара, які досліджували вплив дистанційного навчання та використання цифрових технологій у початковій школі. Вітчизняні науковці Н. Бахмат, О. Барановська, Л. Литвинова, О. Савченко, О. Кононко, М. Кравченко, та ін. визначили важливість варіативності форм індивідуалізації процесу здобуття початкової освіти для розвитку учнів, особливо в умовах відсутності традиційного навчання. Методичні аспекти формування самостійності і активності молодших школярів у навчанні висвітлюються у працях Г. Пованди, О. Демченко, В. Рудницької, О. Шелестової, Н. Стасів, які аналізують ефективність індивідуальної роботи та інтерактивних методів навчання. Освітній процес в умовах військових дій та його перспективи вивчаються такими педагогами, як: Ю. Назаренко, О. Карман, М. Мочай, В. Чайкою, які акцентують увагу на адаптації навчальних програм і використанні сучасних технологій для збереження якості освіти в Україні.

Кожна дитина переживає воєнний конфлікт по-своєму, і ці переживання можуть вплинути на їх навчальні результати і поведінку в класі. У таких умовах важливо забезпечити індивідуальний підхід до кожного учня, який враховує його унікальні потреби та труднощі. Індивідуальна робота може включати адаптацію освітніх матеріалів, особисті консультації, а також психологічну підтримку, що допомагає дітям впоратися зі стресом і тривогою.

Актуальність дослідження індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни обумовлена необхідністю адаптації освітніх методів до нових реалій, що вимагає врахування специфічних потреб кожної дитини. Війна створює значні виклики для традиційних форм навчання, підкреслюючи важливість індивідуального підходу для забезпечення ефективної підтримки учнів. Крім того, психологічні наслідки конфлікту вимагають особливої уваги до психоемоційного стану дітей, що потребує пристосування навчальних ресурсів і методів. Тому дослідження цих аспектів є критично важливим для забезпечення якості освіти і психологічного благополуччя школярів.

Дослідження тісно пов'язане з науковою роботою кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти, яка зосереджена на темі «Психолого-педагогічна підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах криз». *Воно узгоджується з науковими планами і програмами кафедри.*

Мета дослідження дослідити особливості організації індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни.

Гіпотеза дослідження індивідуальна робота з учнями початкової школи в умовах війни буде більш результативною за умов:

- 1) врахування специфіки індивідуальної роботи, включаючи психологічні та емоційні аспекти;
- 2) застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, які підвищують мотивацію та інтерес до навчання;

3) забезпечення емоційної підтримки та створення безпечного освітнього середовища, що позитивно вплине на рівень навчальних досягнень і загальний стан учнів.

Завдання дослідження:

1. Дослідити психологічний вплив воєнного конфлікту на емоційний та когнітивний розвиток молодших школярів;
2. Виділити умови ефективної індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни;
3. Оцінити поточний стан сформованості навчальних досягнень в умовах війни ;
4. Розробити систему педагогічного впливу для індивідуалізації роботи з учнями в умовах війни.

Об'єктом дослідження є організація індивідуальної роботи з учнями початкової школи; *предметом дослідження* ефективні методи організації індивідуальної роботи з молодшими школярами в умовах війни.

Методи дослідження включають аналіз наукової літератури для вивчення теоретичних основ, спостереження за навчальним процесом, опитування та інтерв'ю з педагогами і студентами для збору даних про ефективність індивідуальних підходів. Також використовуються аналіз документів та експеримент для перевірки нових методик у практиці навчання.

Наукова новизна одержаних результатів. У дослідженні уточнено сутність поняття «особливості індивідуальної роботи» в умовах війни; визначено критерії (оволодіння знаннями та розуміння, застосування знань на практиці, аналіз і критичне мислення, самостійність у навчанні, творче мислення.) і рівні ефективності індивідуальної роботи з учнями початкової школи, а саме: високий, середній і низький. Теоретично обґрунтовані та експериментально перевірені педагогічні умови, які

сприяють підвищенню рівня навчальних досягнень учнів у процесі індивідуальної роботи в умовах війни.

Практичне значення роботи полягає в розробці та впровадженні ефективних індивідуальних підходів до навчання учнів під час війни. Результати дослідження можуть бути використані для адаптації освітніх планів і програм, покращення методик викладання та підтримки педагогів у реалізації нових стратегій. Крім того, рекомендації роботи допоможуть у практичному застосуванні інноваційних методів у закладах освіти, що підвищить якість навчального процесу в умовах змін.

Апробація. Основні концепції та результати дослідження були представлені на обговорення на засіданні кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти, де отримали схвалення. Зміст роботи висвітлено у науковій статті «Персоналізоване навчання молодших школярів у кризових умовах» у збірці матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції «The role of innovations in the transformation of the image of modern science» (08-11 жовтня 2024 р., Осло, Норвегія), отримано відповідний сертифікат.

Структура дослідження включає вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел і додатки.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВІЙНИ

1.1. Теоретичні підходи до індивідуалізації освітнього процесу молодших школярів в кризовій ситуації.

Сучасні соціальні виклики, особливо пов'язані з кризовими ситуаціями, такими як воєнні конфлікти, вони накладають значні обмеження на процес навчання дітей. Однак забезпечення якісної освіти є критично важливим, особливо для молодших школярів, які лише починають свою навчальну діяльність. Індивідуалізація освітнього процесу стає необхідним підходом, що дозволяє враховувати унікальні особливості кожної дитини, її темп розвитку, особистісні потреби та емоційний стан у таких складних умовах.

У контексті індивідуалізації освітнього процесу молодших школярів важливо звернути увагу на законодавчі акти, які регулюють цю сферу. Зокрема, Закон України «Про повну загальну середню освіту» визначає принципи та засади навчальної діяльності, які сприяють реалізації індивідуальних потреб учнів [18]. Також Концепція нової української школи (НУШ) наголошує на важливості особистісно орієнтованого підходу в освіті, що є особливо актуальним у сучасних умовах [23].

Індивідуалізацію освітнього процесу досліджували видатні науковці, а саме: Т. Анатолійчук, С. Алексєєва, О. Барановська, Н. Бахмат, В. Буряк, І. Гриценко, О. Демченко, І. Зоренко, О. Качмар, М. Кравченко, С. Мочай, Г. Пованда, О. Савченко, М. Самоук, Н. Стасів, В. Чайка, акцентуючи увагу на різних формах диференційованого навчання та адаптації до кризових умов. Вони досліджували також питання впровадження індивідуальних підходів у початковій школі та використання цифрових технологій для підтримки учнів в умовах війни і карантину.

У науковій роботі О.Демченко термін «індивідуалізація» в освітньому процесі визначає систему педагогічної діяльності, орієнтовану на задоволення індивідуальних потреб, можливостей та інтересів кожного учня [16].

Дослідник Т. Анатолійчук зазначає, що індивідуальний підхід в освіті передбачає врахування персональних особливостей кожного учня, що охоплює їх пізнавальні можливості, інтереси, психологічний стан, темп засвоєння знань та потреби [2]. Основна мета цього підходу полягає в тому, щоб забезпечити максимально ефективний процес навчання, який враховує унікальні риси кожної дитини, сприяючи її гармонійному розвитку та особистісному зростанню. У контексті початкової школи він має особливе значення, оскільки в цей період діти лише починають опановувати основи освітньої діяльності.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури нами було визначено ключові особливості індивідуального підходу:

1. *Врахування темпу навчання:* кожен учень засвоює матеріал з різною швидкістю, тому важливо створювати умови, де діти можуть працювати у своєму темпі, без постійного тиску або відставання від класу.

2. *Орієнтація на інтереси учнів:* індивідуальний підхід передбачає врахування пізнавальних інтересів дитини. Це може стимулювати її мотивацію до навчання, оскільки вивчення предметів стає більш захопливим і пов'язаним з її особистими захопленнями та життєвим досвідом.

3. *Психологічна підтримка та адаптація:* для дітей, які перебувають у стресових ситуаціях або мають особливі емоційні потреби, індивідуальний підхід включає психологічну підтримку. Учителі повинні бути готовими адаптувати навчальні завдання залежно від емоційного стану учнів, а також підтримувати їх у процесі подолання труднощів.

4. *Гнучкість у виборі методів і форм навчання:* індивідуальний підхід передбачає різноманітність у використанні освітніх методів: від

групової роботи до індивідуальних занять. Це дозволяє максимально розкрити потенціал кожної дитини і знайти підходи, які для неї є найбільш ефективними.

5. *Оцінка з урахуванням індивідуальних досягнень:* у межах індивідуального підходу оцінювання має бути не тільки порівняльним, але й особистісно орієнтованим. Це означає, що досягнення кожного учня оцінюються відповідно до його особистих успіхів і прогресу, а не лише на основі загальноприйнятих стандартів.

Індивідуальний підхід у навчанні спрямований на створення комфортного та безпечного освітнього середовища, де кожен учень може розвиватися відповідно до своїх можливостей і потреб. Відома педагогиня О.Барановська наголошувала в своїх методичних розробках, що кожна дитина розвивається за своїм власним ритмом, має різний рівень знань та пізнавальних здібностей. Це особливо актуально для молодших школярів, чий розвиток у віці 6-10 років відбувається надзвичайно динамічно, характеризується високою пластичністю психіки, але також вразливістю до зовнішніх факторів, таких як стрес, конфлікти або зміна звичного середовища [6]. У цей період діти лише формують свої пізнавальні інтереси, самостійність, а також розвивають базові навчальні навички, тому підтримка через індивідуалізовані методи навчання стає вкрай важливою.

На нашу думку, особливості молодшого шкільного віку вимагають детального розгляду, адже саме в цей період діти стикаються з першим досвідом систематичного навчання. О. Кононко у своїй статті пише, що «здобувачі освіти починають розвивати здатність до абстрактного мислення, формують основи соціальних компетенцій та вчать саморегуляції, саме в молодшому шкільному віці» [22, с.41]. Проте війна та кризові обставини можуть суттєво вплинути на їх емоційний стан, що, своєю чергою, порушує здатність до концентрації, вміння співпрацювати та навіть бажання вчитися. У цих умовах особливо важливим стає

індивідуальний підхід, що дозволяє врахувати особистісні, когнітивні та психологічні потреби кожної дитини.

Дослідниця М. Кравченко зауважує, що індивідуалізований підхід до навчання в умовах воєнних конфліктів має велике значення для підтримки розвитку дітей молодшого шкільного віку. Він дозволяє створити безпечний і підтримуючий освітній простір, у якому враховуються не лише навчальні, але й емоційні та психологічні потреби учнів [24]. Наприклад, врахування темпу роботи кожної дитини дозволяє зменшити рівень стресу, а підтримка інтересів учнів за допомогою адаптованих завдань сприяє відновленню мотивації до навчання. Психологи і педагоги акцентують увагу на тому, що в умовах війни діти можуть стикатися з відчуттям невпевненості або страху, тому важливо адаптувати навчальні програми таким чином, щоб вони були достатньо гнучкими, дозволяючи учням поступово відновлювати свою здатність до здобуття освіти [33;40].

Індивідуалізація процесу навчання молодших школярів у кризових ситуаціях вимагає врахування їх особистісних потреб і специфіки сприйняття знань. Важливість адаптивних стратегій навчання, що орієнтуються на різноманітність учнівських інтересів, підкреслює необхідність гнучкого підходу до організації уроків. Використання інноваційних технологій стає важливим фактором у створенні сприятливого навчального середовища, що підтримує розвиток пізнавальних здібностей. Такий підхід не лише сприяє ефективності навчання, а й дозволяє дітям відчувати себе впевненими та спокійними в умовах нестабільності.

1.2. Психологічний вплив воєнного конфлікту на емоційний та когнітивний розвиток молодших школярів.

Через воєнний конфлікт здобувачі початкової освіти переживають складні емоційні та психологічні зміни, які можуть суттєво вплинути на

їх розвиток. Емоційна чутливість дітей у цьому віці робить їх вразливими до стресу, що виникає внаслідок тривожних ситуацій. Страх за життя та власну безпеку, втрати близьких, переміщення та адаптація до нових умов можуть викликати глибокі емоційні переживання.

Л. Шелестова досліджуючи питання навчання учнів початкової школи в умовах війни акцентувала увагу на тому, що дитяча психіка має ряд специфічних особливостей, які визначають її розвиток і функціонування. Розуміння цих особливостей є важливим для психологів, педагогів і батьків, оскільки дозволяє ефективніше взаємодіяти з дітьми, враховуючи їх потреби та емоційний стан [39]. Далі ми детальніше розглянемо їх:

- Діти, особливо молодшого віку, є *більш вразливими до зовнішніх впливів*. Їх психіка ще не сформувалася повністю, що робить їх чутливими до стресу, емоційних переживань і травм.

- У молодшому шкільному віці *діти є залежними від дорослих*, що проявляється в їх потребі у підтримці, захисті та емоційній стабільності. Вони покладаються на батьків і вихователів для формування своїх емоційних реакцій та соціальних навичок.

- *Дитяча психіка характеризується яскравою уявою та здатністю до фантазування*. Вони часто створюють вигадані світи, в яких можуть взаємодіяти з персонажами, яких немає в реальному житті. Ця здатність грає важливу роль у розвитку творчих навичок, але може також призводити до плутанини між реальністю та вигадкою, особливо в стресових ситуаціях [36].

- *Емоційний розвиток дітей часто супроводжується перепадами настрою*. Школярі можуть швидко змінювати свої емоційні стани, що пояснюється ще не сформованими механізмами емоційної регуляції. Ця нестабільність може проявлятися в агресивній поведінці, сльозах або безпричинному сміху.

- *Самооцінка дітей формується в процесі соціальної взаємодії*

та залежить від зовнішніх оцінок, отриманих від дорослих та однолітків. Діти часто оцінюють свої можливості через призму успіхів у навчанні та взаємин з іншими.

- У процесі соціалізації діти *вчаться взаємодіяти з іншими людьми, розуміти соціальні норми і правила*. Вони здобувають досвід спілкування, співпраці і конкуренції, що є важливим для їх розвитку. Діти можуть проявляти труднощі в адаптації до соціальних ситуацій, якщо відчують тривогу або страх.

- *Діти часто мають підвищену сенсорну чутливість*. Вони можуть бути більш чутливими до звуків, світла, запахів та дотиків. Це може вплинути на їхнє сприйняття навколишнього світу та емоційні реакції [27]. Наприклад, гучні звуки можуть викликати страх або стрес, тоді як ніжні дотики можуть сприяти почуттю безпеки та комфорту.

- *Діти потребують певної структури і рутинності у своєму житті*, оскільки це допомагає їм відчувати безпеку та контроль. Передбачуваність у повсякденних справах, розпорядок дня і зрозумілі правила сприяють формуванню відчуття стабільності.

- *Гра є основним способом навчання для дітей*. Через гру вони вивчають світ, формують соціальні навички, розвивають уяву та креативність. Взаємодія з іграшками та іншими дітьми допомагає їм освоювати нові концепції і навички в ненав'язливій формі [20].

Розуміння специфічних особливостей дитячої психіки є важливим для створення сприятливого середовища для розвитку дітей. Врахування їх потреб, емоційного стану та способів навчання може значно поліпшити їхнє благополуччя і допомогти у формуванні здорової психіки.

Науковиця С. Піговська говорить, що емоційний стан молодших школярів під впливом воєнного конфлікту часто характеризується зростанням тривожності, депресивних настроїв та агресії. Діти можуть проявляти зміни у поведінці, що свідчать про їх внутрішній дискомфорт: це може бути як зниження активності, так і надмірна агресивність. Вони

можуть стати більш чутливими до зовнішніх подразників, а також мати труднощі у встановленні контактів з однолітками [31].

В своїх наукових доробках це питання також розкриває М. Самоук, який зауважує: «...емоційна реакція дітей на воєнні події може варіюватися в залежності від їх віку, досвіду та особистісних рис. Молодші діти іноді не зовсім усвідомлюють масштаб конфлікту, проте їх підсвідомі страхи та переживання можуть проявлятися у снах, фобіях та агресивній поведінці» [35]. Важливо враховувати, що такі переживання можуть мати тривалий вплив на їхнє емоційне здоров'я, формуючи у дітей стійкі патерни тривожності та депресії.

Педагогиня Херсонського державного університету І. Гриценко виокремлює думку, що: «...психологічний стрес, спричинений воєнним конфліктом, може серйозно вплинути на когнітивний розвиток дітей» [41, с.240]. Підвищений рівень тривоги призводить до зниження уваги та концентрації, що ускладнює навчальний процес. Діти мають труднощі у засвоєнні нових знань, виконанні завдань та взаємодії з однолітками. Зниження когнітивних здібностей викликає відчуття безнадії та зневіри, що в свою чергу підсилює емоційні проблеми [4].

В. Буряк в своїй методичній розробці акцентує увагу на питанні впливу тривалого стресу на пам'ять, вона наголошує: «... діти можуть забувати важливу інформацію або не сприймати нову через постійний емоційний дискомфорт. Це негативно позначається на їх навчальних досягненнях і, внаслідок цього, на самооцінці» [13, с. 50]. Постійна тривога призводить до когнітивного перевантаження, коли дитина не може зосередитися на навчанні, адже її думки постійно повертаються до переживань, пов'язаних із конфліктом [10].

Важливим аспектом подолання негативного впливу воєнного конфлікту є розвиток адаптаційних механізмів у дітей, на що зосереджується увага у дослідженнях Н. Бахмат [12]. Це включає в себе: формування здорових способів управління стресом, навичок емоційної

регуляції та підтримки соціальних зв'язків. Створення безпечного та стабільного навчального середовища також є критично важливим для емоційного і когнітивного розвитку. Це реалізовано при адаптації навчальної програми до потреб учнів, використанні інтерактивних методів навчання, що знижують рівень стресу, а також забезпечення емоційної підтримки з боку педагогів.

У підсумку, психологічний вплив воєнного конфлікту на емоційний та когнітивний розвиток молодших школярів є багатограним і складним процесом. Він потребує системного підходу, який передбачає підтримку з боку батьків, педагогів і психологів. Створення безпечного середовища, надання психологічної допомоги та формування адаптаційних механізмів є ключовими факторами для підтримки благополуччя дітей у цих складних умовах. Важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, щоб надати їй необхідну підтримку та допомогу у розвитку.

1.3. Методи та принципи індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни.

Індивідуальна робота з учнями початкової школи є важливою складовою освітнього процесу, особливо в умовах війни, коли діти стикаються з численними стресовими ситуаціями. Вона передбачає адаптацію освітнього процесу до потреб і можливостей кожного учня. А також охоплює як методи, так і принципи, які допомагають максимально ефективно організувати навчання, враховуючи емоційний і психологічний стан дітей.

Як зауважує у своїй науковій роботі І. Крамаренко: «Методи індивідуальної роботи — це специфічні способи, за допомогою яких здійснюється взаємодія між педагогом і учнем з метою досягнення навчальних цілей» [25].

Методи індивідуальної роботи з учнями початкової школи можуть варіюватися в залежності від мети, змісту навчання та умов, у яких проходить освітній процес. В умовах війни особливо важливо забезпечити адаптацію методів до емоційного стану дітей, основні ми виокремили в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Методи індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни.

Метод	Характеристика
Діагностичні методи	Спрямовані на вивчення індивідуальних особливостей учнів, їх інтересів та потреб. Це може включати анкетування, спостереження та тестування.
Підтримуючі методи	Охоплюють емоційну підтримку та допомогу в адаптації до нових умов. Включають консультації, бесіди, підтримуючі ігри.
Навчальні методи	Залучають різноманітні форми і прийоми навчання, що дозволяють адаптувати освітній матеріал до індивідуальних особливостей дітей.
Проектний метод	Дозволяє учням працювати над спільними завданнями, розвиваючи навички співпраці та творчого мислення.
Ігрові методи	Використання ігор як основного способу навчання, що стимулює активність і зацікавленість учнів.
Креативні методи	Залучення учнів до творчих завдань, які сприяють розвитку їхньої уяви та креативності.
Інтерактивні методи	Використання технологій для залучення учнів до активної участі в навчальному процесі через інтерактивні заняття та онлайн-ресурси.

Ця таблиця дає змогу отримати загальне уявлення про методи індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни та їх характеристики.

Також на нашу думку важливо відзначити принципи індивідуальної роботи. Під час дослідження ми спирались на розробки О. Барановської, яка трактувала їх як: «Основні положення, які лежать в основі організації навчального процесу. Вони визначають напрями діяльності вчителя і формують основу для вибору конкретних методів і форм роботи» [11]. Принципи враховують потреби учнів, особливості їх розвитку та умови, в яких проходить навчання. Принципи індивідуальної роботи формують

основу для організації навчального процесу і можуть включати (Табл. 1.2.):

Таблиця 1.2.

Принципи індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни.

Принцип	Характеристика
Принцип гуманізації	Врахування індивідуальних потреб і емоційного стану учнів, створення комфортного навчального середовища.
Принцип активності	Сприяння активній участі учнів у освітньому процесі, заохочення самостійного мислення і творчості.
Принцип диференціації	Адаптація навчального матеріалу та методів до індивідуальних можливостей учнів, врахування їх здібностей та рівня підготовки.
Принцип співпраці	Стимулювання взаємодії між учнями, батьками та педагогами для досягнення спільних цілей у навчанні.
Принцип цілісності	Врахування всіх аспектів розвитку учнів: емоційного, соціального, когнітивного, фізичного.
Принцип гнучкості	Здатність адаптувати навчальний процес до змінних умов, урахування особливостей освітньої ситуації.
Принцип розвитку	Охоплює стимулювання особистісного зростання учнів, розвиток їх здібностей і навичок.

Ця таблиця надає загальне уявлення про принципи індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни та їх характеристики.

Таким чином, застосування ефективних методів і принципів індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни є важливим завданням, яке допоможе забезпечити якісне навчання і підтримати емоційний стан дітей.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Обґрунтування педагогічних умов ефективної індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни.

В умовах війни українські діти зазнають значного стресу, який може суттєво позначатися на їхньому навчанні та розвитку. Психологічні травми, емоційна нестабільність, небезпека та зміни в соціальному середовищі є лише деякими з викликів, з якими вони стикаються. Ці фактори вимагають від педагогів особливого підходу до організації освітнього процесу, що передбачає індивідуалізацію роботи з учнями. Ефективна індивідуальна робота може стати важливим інструментом не лише для підтримки навчання, але й для психологічної реабілітації дітей.

С. Алексеева, як відома українська дослідниця висловлює наступну думку: «У цій ситуації педагогічні умови, які сприяють індивідуальному розвитку учнів, набувають особливого значення. Вони повинні бути адаптованими до конкретних потреб дітей, враховуючи їх емоційний стан і потребу в підтримці» [1, с.61]. На думку багатьох фахівців, вкрай важливо створити таку навчальну атмосферу, де діти зможуть відчувати себе в безпеці, мати можливість самовиражатися та отримувати необхідну підтримку [9].

У цьому контексті обґрунтування педагогічних умов для ефективної індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни є необхідним кроком для забезпечення успішного навчання та розвитку дітей. У роботі В. Дзямко, П. Кузик та О. Рудницької відображена наступна думка: «Оскільки діти перебувають у вразливому емоційному стані, дуже важливо, щоб педагогічні умови включали не лише академічні аспекти, а й психологічну підтримку. В результаті, реалізація індивідуальної роботи з учнями стане не лише навчальним процесом, але й важливою складовою їхнього емоційного та соціального

благополуччя» [33, с. 197]. Ці умови мають бути адаптовані до специфічних викликів, з якими стикаються діти, і враховувати їх емоційні, соціальні та навчальні потреби:

- *Створення безпечного навчального середовища.* Діти повинні відчувати себе у безпеці як фізично, так і психологічно. Це може бути досягнуто через організацію комфортного простору, який сприятиме відкритому спілкуванню і самовираженню учнів. Використання технік, таких як арт-терапія, може допомогти дітям виразити свої емоції і впоратися зі стресом.

- *Індивідуалізація навчального процесу є критично важливою.* Це передбачає *адаптацію освітнього матеріалу до інтересів і здібностей кожного учня.* Вчителі повинні використовувати різноманітні методи і прийоми, щоб врахувати індивідуальні стилі навчання дітей. Це може включати інтерактивні завдання, проекти, що дозволяють дітям вивчати матеріал у зручному для них темпі, а також надання можливості вибору теми для дослідження.

- *Емоційна підтримка.* Вчителі повинні бути готові до роботи з дітьми, які переживають страх, тривогу та інші емоційні труднощі. Організація групових бесід, проведення консультацій і надання психологічної підтримки допоможуть дітям відчувати себе більш впевненими у освітньому процесі.

- *Співпраця з батьками та громадами.* Взаємодія між школою, батьками та місцевими громадами може створити підтримуючу мережу для дітей. Інформування батьків про прогрес їх дітей, залучення їх до освітнього процесу через спільні заходи допоможе зміцнити зв'язок між домом і школою, забезпечуючи додаткову підтримку учням.

- *Гнучкість у навчанні.* Школи повинні бути готові адаптувати свої методи та форми навчання залежно від змінних обставин. Це може включати перехід на дистанційне навчання, якщо це необхідно, або використання змішаних форм навчання. Гнучкість дозволяє вчителям

швидко реагувати на нові виклики і підтримувати освітній процес у складних умовах.

Загалом, обґрунтування педагогічних умов для ефективної індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни вимагає комплексного підходу. Створення безпечного освітнього середовища, індивідуалізація навчання, емоційна підтримка, співпраця з батьками та громадами, а також гнучкість у навчанні — всі ці умови сприяють ефективному розвитку дітей і допомагають їм подолати труднощі, пов'язані з війною.

2.2. Діагностика рівня навчальних досягнень учнів початкової школи.

У період воєнного стану в Україні освітній процес зазнав значних змін, однак це не стало перешкодою для оцінки навчальних досягнень учнів початкових класів. Нами було проведено дослідження на базі Херсонської загальноосвітньої школи I-III ступенів №50 імені Романа Набегова. Незважаючи на виклики, пов'язані з постійними загрозами, дистанційним навчанням, відключенням електроенергії та перебоями в освітньому процесі, учням і педагогам вдалося підтримати стабільне навчання.

У дослідженні взяли участь учні 4-А класу, було залучено 18 дітей. Під час проведення діагностики особлива увага приділялась адаптації освітнього процесу до нових реалій, що виникли у зв'язку з війною. *З метою оцінки навчальних досягнень молодших школярів ми розробили методiku, яка спирається на сучасні наукові підходи.* Зокрема, використовувались елементи методик, запропонованих О. Барановською, М. Матишак, Г. Повандою та іншими дослідниками [7; 28; 32]. Основний акцент у нашій методиці був зроблений на індивідуалізацію навчання та врахування емоційного стану учнів під час війни.

Завдання, включені до методики, охоплювали різні напрями навчальних досягнень: *оволодіння знаннями та розуміння, застосування знань на практиці, аналіз і критичне мислення, самостійність у навчанні та творче мислення*, які і стали нашими критеріями, що представлені у таблиці 2.1. Метою діагностики було виявити рівень засвоєння знань і вмінь учнів, що дозволить учителям краще розуміти їхні потреби та ефективніше коригувати навчальні підходи.

Таблиця 2.1.

Критерії навчальних досягнень учнів початкової школи.

Критерії	Показники навчальних досягнень
Оволодіння знаннями та розуміння	Учень відтворює основні факти, поняття, визначення. Пояснює сутність понять та їх взаємозв'язок. Застосовує знання у стандартних ситуаціях.
Застосування знань на практиці	Виконує практичні завдання за допомогою вчителя або самостійно. Використовує навчальний матеріал для вирішення задач та участі в експериментах.
Аналіз і критичне мислення	Аналізує навчальний матеріал, робить логічні висновки. Оцінює результати своєї роботи, обґрунтовує думки, наводить приклади для підтвердження.
Самостійність у навчанні	Самостійно виконує завдання без допомоги вчителя. Планує свою роботу та організовує її ефективно. Виконує складніші завдання за власною ініціативою.
Творче мислення	Використовує нестандартні підходи до вирішення завдань. Виявляє інноваційність та творчу активність у навчальній діяльності.

Розроблені критерії та показники навчальних досягнень молодших школярів дозволили визначити рівні їх сформованості, які представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Рівні сформованості навчальних досягнень учнів початкової школи.

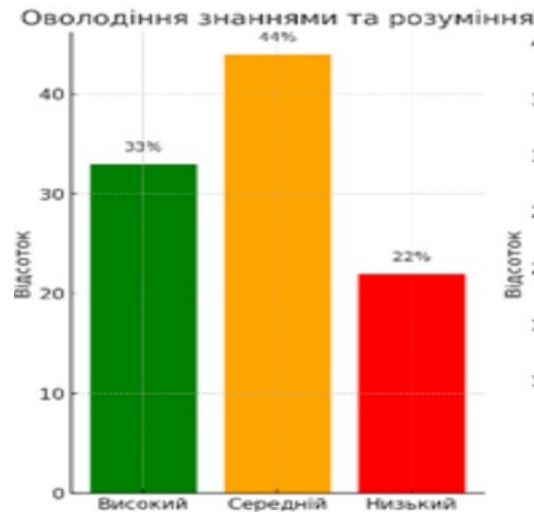
Рівні навчальних досягнень	Показники
Низький рівень	Учень відтворює лише окремі факти, має труднощі з поясненням понять. Відсутнє усвідомлення зв'язків між поняттями. Виконує прості практичні завдання лише за

	допомогою вчителя, не може самостійно використовувати матеріал. Не може проаналізувати навчальний матеріал, не робить висновків. Виконує завдання лише під контролем вчителя, не планує свою роботу. Використовує стандартні підходи до завдань, не проявляє ініціативи.
Середній рівень	Школяр відтворює основні факти та визначення, пояснює окремі поняття. Може застосовувати знання у стандартних ситуаціях. Виконує практичні завдання самостійно, але з помилками. Аналізує матеріал, робить прості висновки, може наводити приклади. Виконує деякі завдання самостійно, але потребує часткової допомоги. Виявляє деяку творчість у виконанні завдань, але з обмеженнями.
Високий рівень	Дитина вільно відтворює факти, глибоко пояснює сутність понять та їх взаємозв'язок. Успішно використовує знання у практиці. Виконує складні практичні завдання самостійно, ефективно використовує навчальний матеріал. Глибоко аналізує освітній матеріал, робить логічні висновки, обґрунтовує свої думки і наводить переконливі приклади. Виконує завдання самостійно без допомоги, ефективно планує та організовує свою роботу, проявляє інноваційність і творчу активність.

Таблиця забезпечує чітке уявлення про рівні навчальних досягнень учнів, що дозволяє нам оцінити їх знання та вміння за ключовими критеріями.

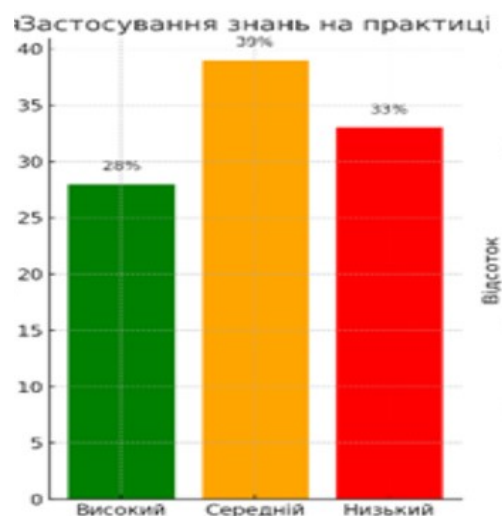
Далі ми детально проаналізуємо результати діагностики, проведеної в рамках експериментальної роботи (Додаток Б), за кожним з критеріїв сформованості навчальних досягнень молодших школярів:

1. Оволодіння знаннями та розуміння (рис.2.1.): високий рівень (6 учнів - 33%), діти можуть чітко відтворювати основні факти та поняття, пояснюють їх взаємозв'язок, активно застосовують знання у стандартних ситуаціях; середній рівень (8 учнів - 44%), реципієнти відтворюють деякі факти та поняття, розуміють їх значення, але з труднощами застосовують знання в нових контекстах; низький рівень: (4 учні - 22%), школярі мають обмежене розуміння основних понять, важко відтворюють інформацію і застосовують знання.

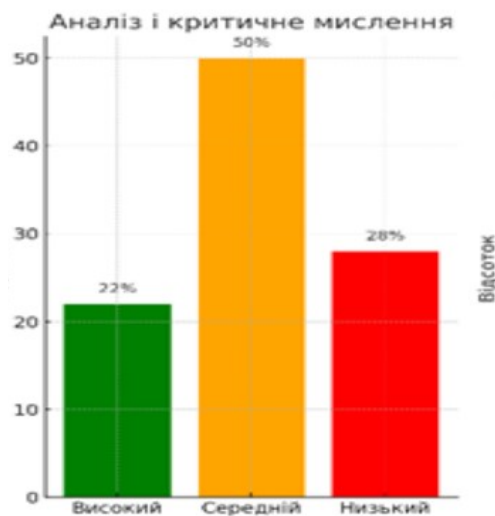
Рис. 2.1. Рівень оволодіння знаннями та розуміння учнів.

2. *Застосування знань на практиці (рис. 2.2.):* високий рівень (5 учнів - 28%), діти самостійно виконують практичні завдання, використовують навчальний матеріал для вирішення завдань і беруть активну участь в експериментах; середній рівень (7 учнів - 39%), реципієнти виконують практичні завдання з частковою допомогою вчителя, іноді застосовують знання для вирішення задач; низький рівень (6 учнів - 33%), школярі потребують значної допомоги у виконанні практичних завдань і не можуть ефективно використовувати навчальний матеріал.

Рис. 2.2. Рівень застосування знань на практиці.

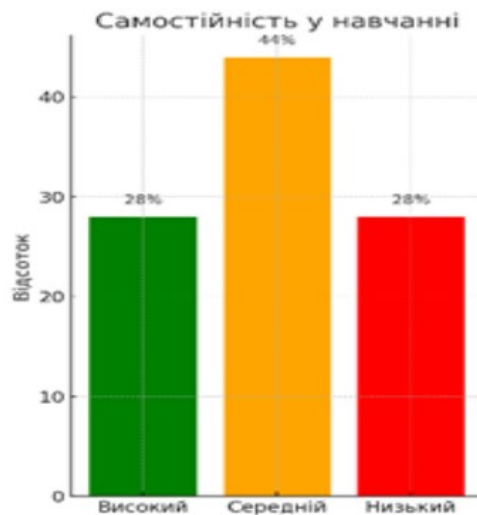
3. *Аналіз і критичне мислення (рис. 2.3.):* високий рівень (4 учні - 22%), учні аналізують матеріал, роблять логічні висновки та обґрунтовують свої думки, наводять приклади; середній рівень (9 учнів - 50%), реципієнти проводять базовий аналіз навчального матеріалу, але їхні висновки часто є поверхневими та потребують уточнення; низький рівень (5 учнів - 28%), школярі не здатні до аналізу навчального матеріалу, їхні висновки не обґрунтовані, важко формулюють думки.

Рис. 2.3. Рівень аналізу і критичного мислення учнів.

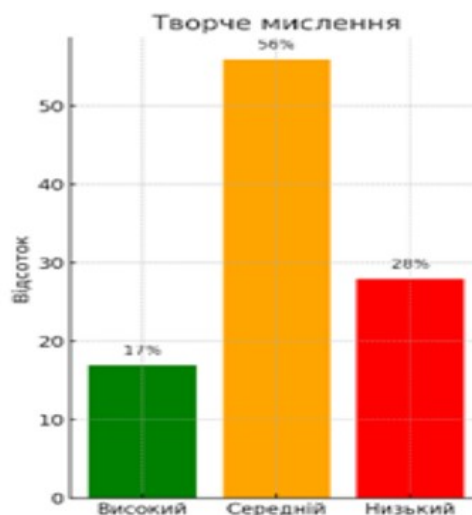
4. *Самостійність у навчанні (рис. 2.4.):* високий рівень (5 учнів - 28%), учні здатні самостійно виконувати завдання, ефективно планують свою роботу та реалізують її; середній рівень (8 учнів - 44%), реципієнти виконують завдання з частковою допомогою, але проявляють ініціативу в плануванні своєї роботи; низький рівень (5 учнів - 28%), школярі потребують постійної допомоги в навчанні, не можуть самостійно організувати свою діяльність.

Рис. 2.4. Рівень самостійності у навчанні.

5. *Творче мислення (рис. 2.5.):* високий рівень (3 учні - 17%), учні демонструють інноваційний підхід до розв'язання завдань, виявляють високу творчу активність у навчальному процесі; середній рівень (10 учнів - 56%), реципієнти використовують стандартні підходи до вирішення задач, але іноді проявляють креативність; низький рівень (5 учнів - 28%), школярі не намагаються шукати нестандартні рішення, їхні підходи до навчальних завдань обмежені.

Рис. 2.5. Рівень творчого мислення учнів.

Цей аналіз дозволяє зрозуміти рівень сформованості навчальних досягнень молодших школярів по кожному з критеріїв, що підкреслює потребу подальшого розвитку. Результати показують, що більшість учнів

мають низький або середній рівень сформованості освітніх досягнень, що вказує на необхідність розробки та впровадження програми роботи для учнів молодшого шкільного віку, щоб допомогти їм досягти кращих результатів у навчанні.

Результати констатувального етапу експериментальної роботи вказують на значні відмінності у рівнях сформованості навчальних досягнень молодших школярів. Серед 18 учнів, що брали участь у дослідженні, 41.7% показали низький рівень сформованості навчальних умінь, 33.3% – середній, і лише 25% – високий. Це свідчить про необхідність проведення цілеспрямованої педагогічної діяльності, яка б сприяла навчальним досягненням дітей, особливо в умовах воєнного часу, коли діти стикаються з додатковими викликами.

2.3. Формувальний експеримент з розвитку рівня навчальних досягнень учнів початкової школи в умовах індивідуальної роботи під час війни.

Розвиток рівня навчальних досягнень учнів початкової школи в умовах індивідуальної роботи під час війни має особливе значення в сучасному контексті. Війна впливає на психоемоційний стан дітей, викликаючи стрес і тривогу, що негативно позначається на їх здатності до навчання. Науковиця О. Барановська зазначає, що індивідуальна робота, адаптована до потреб кожного учня, допомагає створити безпечне і підтримуюче середовище, що є важливим для збереження їхнього психічного здоров'я [3; 5].

У цей непростий час адаптація освітнього процесу стає критично важливою. Н. Волкова у своїх дослідженнях зауважує, що індивідуальний підхід дозволяє не лише враховувати особливості кожного учня, а й підтримувати їх навчальні досягнення. Це дає можливість дітям вчитися у власному темпі, уникати відставання та забезпечувати стабільність у засвоєнні матеріалу [14]. На нашу думку така форма роботи сприяє

розвитку самоорганізації та відповідальності, формуючи у дітей навички, які будуть корисні в подальшому житті.

Таким чином, індивідуальна робота з учнями початкової школи під час війни є не лише способом підтримки навчання, але й важливим елементом формування їх психо-емоційного благополуччя та всебічного розвитку. У такій складній ситуації, як війна, цей підхід здатен стати запорукою успіху та надії для молодого покоління.

Головною метою спеціально організованої нами педагогічної діяльності є створення умов для сприяння навчальним досягненням учнів початкової школи за допомогою індивідуальної роботи. Це передбачає адаптацію освітнього процесу до потреб та можливостей кожної дитини, що дозволяє підтримувати їх мотивацію до навчання та сприяє емоційному благополуччю.

У подальшій частині роботи ми детально проаналізуємо кожен аспект організованої експериментальної діяльності (Додаток В), зосереджуючись на ключових моментах, які сприяли навчальним досягненням учнів.

Оволодіння знаннями та розуміння є основою для навчання в будь-якій освітній системі. Це критично важливий аспект, оскільки знання формують базу для подальшого розвитку учня. У житті школяра це означає, що він здатен не лише отримувати інформацію, але й осмислювати її, застосовувати в нових ситуаціях та передавати іншим [26;30]. Це сприяє формуванню впевненості в собі, самостійності та критичного мислення.

Вправа 1: «Індивідуальні консультації».

Мета: поглибити знання учня через персоналізоване навчання.

Обладнання: підручники, презентації, онлайн-ресурси.

Етапи:

1. Викладач визначає тему, що потребує пояснення, та організовує індивідуальну консультацію з учнем.

2. Учень задає питання та ділиться труднощами, які виникають під час вивчення теми.

3. *Приклади запитань:*

- Які основні поняття цієї теми?
- Чому це важливо в контексті нашого навчання?
- Можеш пояснити приклад, щоб я краще зрозумів?

4. Викладач відповідає на запитання та надає додаткові пояснення, використовуючи візуальні матеріали або онлайн-ресурси.

5. Учень має можливість висловити свої думки та запитати про аспекти, які йому не зрозумілі.

Вправа 2: «Тематичне есе».

Мета: закріпити знання через написання есе на задану тему.

Обладнання: теми для есе, онлайн-ресурси для дослідження.

Етапи:

1. Викладач надає учневі тему для есе та критерії оцінювання.
2. Учень проводить індивідуальне дослідження та збирає інформацію з різних джерел.
3. Викладач організовує перевірку есе, надає зворотний зв'язок та рекомендації щодо покращення.
4. Приклади запитань для зворотного зв'язку:
  - Чи достатньо аргументів для твоєї точки зору?
  - Які аспекти ти б міг ще розширити?
  - Як ти вважаєш, чи є у твоїй роботі логічні прогалини?
5. Учень має можливість внести корективи до своєї роботи на основі отриманих коментарів.

Приклади: Вправа 1: «Мої домашні улюбленці».

Мета: розвинути вміння учнів досліджувати та розповідати про своїх домашніх тварин.

Обладнання: малюнки домашніх тварин, картки з запитаннями, кольоровий папір, фломастери, інтернет-ресурси для дослідження.

Етапи:

1. Введення в тему: вчитель запитує учнів про їхніх домашніх улюбленців і коротко розповідає про різноманітність домашніх тварин.
2. Дослідження: учні обирають одну домашню тварину, про яку вони хочуть дізнатися більше. Вони можуть використати картки з запитаннями, щоб з'ясувати:
  - Який вигляд має ця тварина?
  - Які її основні потреби (харчування, догляд, вправи)?
  - Які цікавинки про цю тварину можна розповісти?
3. Створення проекту: учні готують малюнок або плакат своєї обраної тварини, включаючи цікаву інформацію, яку вони дізналися під час дослідження.
4. Презентація: кожен учень представляє свій проект класу, розповідаючи про свою домашню тварину, її характер, звички та особливості.
5. Обговорення: вчитель заохочує учнів ставити питання один одному, ділитися досвідом щодо догляду за тваринами та обговорювати, чому важливо дбати про своїх домашніх улюбленців.

Вправа 2: «Тематичне есе про диких тварин».

Мета: закріпити знання про диких тварин, написавши есе на тему.

Обладнання: аркуші паперу або комп'ютери, книги та онлайн-ресурси для дослідження.

Етапи:

1. Вибір теми: учитель пропонує тему для есе, наприклад, «Яка твоя улюблена дика тварина?» або «Чому важливо зберігати диких тварин?»
2. Дослідження: учні збирають інформацію про диких тварин, читаючи книги або шукаючи в інтернеті.
3. Написання есе: учні пишуть коротке есе, дотримуючись простої структури:

- Вступ: розкажи, про кого ти будеш писати.
  - Основна частина: напиши про цікаві факти про цю тварину.
  - Висновок: поясни, чому ця тварина тобі подобається.
4. Перевірка: учитель читає есе і дає коментарі. Можна задати

такі запитання:

- Що тобі найбільше сподобалося в твоєму есе?
- Чи є щось, що ти хочеш додати або змінити?

5. Редагування: учні можуть виправити свої роботи, щоб зробити їх кращими.

Застосування знань на практиці є надзвичайно необхідним для розвитку практичних навичок, які знадобляться школярам у реальному житті. Це означає, що учні можуть використовувати теоретичні знання в повсякденних ситуаціях, що сприяє їхньому кращому розумінню предметів [19; 34]. Вміння практично застосовувати знання розвиває логічне мислення та здатність до аналізу, що, в свою чергу, готує їх до дорослого життя і кар'єри.

Вправа 1: «Практичне завдання».

Мета: навчити дітей застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях.

Обладнання: матеріали для експерименту, інструкції.

Етапи:

1. Викладач пропонує учневі практичне завдання, пов'язане з вивченою темою (наприклад, провести експеримент).
2. Учень виконує завдання, використовуючи підготовлені матеріали.
3. Викладач надає інструкції та підтримку під час виконання завдання, задаючи питання для роздумів:

Приклади запитань:

- Які спостереження ти зробив під час експерименту?
- Які висновки можна зробити на основі отриманих даних?

4. Після завершення завдання учень представляє результати та обґрунтовує свої висновки.

Вправа 2: «Кейс-стаді».

Мета: розвивати навички застосування знань у реальних ситуаціях.

Обладнання: сценарії кейсів, інструкції.

Етапи:

1. Викладач надає учневі кейс-стаді, що стосується вивченої теми.

2. Учень аналізує ситуацію та розробляє рішення.

3. Викладач проводить індивідуальну консультацію, обговорюючи підходи та рішення учня.

4. *Приклади запитань:*

- Які фактори впливають на твоє рішення?
- Які інші варіанти ти розглядав?
- Які можливі наслідки твого рішення?

5. Учень презентує своє рішення та отримує зворотний зв'язок від викладача.

Приклади: Вправа 1: «Практичне завдання з ділення».

Мета: навчити дітей застосовувати ділення в практичних ситуаціях.

Обладнання: кубики, фрукти, іграшки або інші матеріали для експерименту.

Етапи:

1. Запропонувати завдання: учитель дає учням практичне завдання, наприклад, розподілити 20 кубиків між 5 учнями, щоб кожен отримав однакову кількість.

2. Виконання завдання: учні ділять кубики, використовуючи підготовлені матеріали, і обчислюють, скільки кубиків отримає кожен.

3. Задати запитання: учитель підтримує учнів, задаючи питання для роздумів, наприклад:

- Скільки кубиків отримав кожен учень?
- Чи було легко ділити кубики? Чому?

4. Презентація результатів: після виконання завдання учні представляють результати та пояснюють, як вони прийшли до своїх висновків.

Вправа 2: «Кейс-стаді з діленням».

Мета: розвивати навички застосування знань про ділення у реальних ситуаціях.

Обладнання: сценарії кейсів з прикладами розподілу, інструкції.

Етапи:

1. Запропонувати кейс: учитель надає учням кейс, наприклад, «У класі є 24 яблука, і потрібно розділити їх між 6 учнями. Скільки яблук отримає кожен?»

2. Аналіз ситуації: учні аналізують кейс, обчислюють, скільки яблук отримає кожен учень, і розглядають різні способи розподілу.

3. Обговорення рішень: учитель проводить консультацію, обговорюючи рішення учнів, їхні підходи до ділення та можливі альтернативи.

4. Запитання для роздумів: учитель може задати такі запитання:

- Як ти вирішив, скільки яблук отримає кожен учень?
- Які інші способи ділення ти міг би використати?
- Чи є інші приклади, де ділення важливе?

5. Презентація рішень: учні презентують свої рішення та отримують зворотний зв'язок від учителя.

Розвиток навичок аналізу та критичного мислення є ключовим, оскільки вони допомагають учням робити обґрунтовані висновки та приймати рішення на основі фактів і аргументів. Це критично важливо в умовах сучасного інформаційного середовища, де діти стикаються з великою кількістю інформації, і важливо вміти відрізнити правду від неправди [21; 37]. У житті школяра ці навички допомагають у навчанні,

спілкуванні з ровесниками, а також у формуванні особистісних цінностей [8].

Вправа 1: «Аналіз тексту».

Мета: розвинути аналітичні навички учня через роботу з текстом.

Обладнання: Текст, есе, питання для аналізу.

Етапи:

1. Викладач надає учневі текст для читання з відповідними запитаннями для аналізу.

2. Учень читає текст та відповідає на запитання, використовуючи критичне мислення.

Приклади запитань:

- Які основні ідеї автора?
- Яка мета написання цього тексту?
- Які докази використовує автор для підтвердження своїх думок?

3. Викладач організовує індивідуальну сесію, щоб обговорити відповіді учня.

4. Учень отримує рекомендації щодо поліпшення своїх аналітичних навичок.

Вправа 2: «Дискусія з викладачем».

Мета: сприяти розвитку критичного мислення через обговорення.

Обладнання: теми для обговорення, статті для підготовки.

Етапи:

1. Викладач пропонує учневі тему для індивідуальної дискусії.

2. Учень готує свої аргументи та підходи, використовуючи додаткові матеріали.

3. Викладач проводить дискусію, заохочуючи учня аналізувати різні точки зору.

Приклади запитань:

- Які аргументи ти вважаєш найпереконливішими?

- Чи є у твоїй точці зору слабкі місця?
- Як би ти відповів на заперечення?

4. Учень отримує фідбек щодо своїх аргументів та вміння критично мислити.

Приклади: Вправа 1: «Аналіз міфологічного тексту: Міф про Дажбога».

Мета: розвинути аналітичні навички учня через роботу з текстом міфології.

Обладнання: текст міфу про Дажбога, запитання для аналізу.

Текст:

«Дажбог — бог сонця у слов'янській міфології. Він був уособленням сонячного світла і тепла. Люди вірили, що Дажбог дарує родючість полям, тому його шанували як доброго покровителя. У міфах говорили, що Дажбог щодня виїжджає на золотому возі, який тягнуть білі коні, і його світло зігріває землю.»

Етапи:

1. Запропонувати текст: викладач надає учням текст міфу про Дажбога та запитання для аналізу.

2. Читання та аналіз: учень читає текст і відповідає на запитання, застосовуючи критичне мислення.

Приклади запитань:

- Які основні ідеї відображені в міфі про Дажбога?
- Яка роль Дажбога у слов'янській міфології?
- Як вплив Дажбога на природу та людей описується у тексті?

3. Обговорення: викладач організовує індивідуальну сесію, щоб обговорити відповіді учня.

4. Рекомендації: учень отримує поради щодо поліпшення своїх аналітичних навичок, наприклад, як детальніше аргументувати свої думки.

Вправа 2: «Дискусія про Дажбога».

Мета: сприяти розвитку критичного мислення через обговорення міфологічних тем.

Обладнання: статті або відеоматеріали про українську міфологію, включаючи матеріали про Дажбога.

Етапи:

1. Запропонувати тему: викладач пропонує учневі обговорити тему: «Яка роль Дажбога у житті стародавніх українців?».

2. Підготовка аргументів: учень готує свої аргументи, використовуючи додаткові матеріали.

3. Дискусія: викладач проводить дискусію, заохочуючи учня аналізувати різні точки зору.

Приклади запитань:

- Чому люди вважали Дажбога важливим божеством?

- Як ти вважаєш, чому його образ пов'язують із сонцем?

- Які сучасні уявлення про природу ти бачиш у міфах про Дажбога?

4. Фідбек: учень отримує зворотний зв'язок щодо своїх аргументів і вміння критично мислити.

Розвиток самостійності у навчанні має величезне значення для формування відповідальної особистості. Учні, які можуть самостійно планувати свої дії, ставити цілі та досягати їх, розвивають навички, які знадобляться їм у дорослому житті [15]. Це сприяє формуванню внутрішньої мотивації та впевненості в собі, а також допомагає уникати залежності від зовнішніх факторів, що вкрай важливо у сучасному світі.

Вправа 1: «Індивідуальний навчальний план».

Мета: розвивати навички самостійного навчання через планування.

Обладнання: шаблони для планування, ресурси.

Етапи:

1. Викладач допомагає учневі скласти індивідуальний навчальний план на семестр.

2. Учень визначає свої цілі, теми для вивчення та ресурси.
3. Викладач проводить індивідуальну консультацію для обговорення плану та внесення коректив.

Приклади запитань:

- Які цілі ти хочеш досягти за цей семестр?
  - Які ресурси будуть найбільш корисними для твого навчання?
  - Як ти плануєш відслідковувати свій прогрес?
4. Учень самостійно працює над досягненням цілей, а викладач контролює прогрес.

Вправа 2: «Рефлексія».

Мета: стимулювати самостійне мислення через рефлексію.

Обладнання: запитання для рефлексії, щоденники.

Етапи:

1. Викладач надає учневі запитання для рефлексії на тему навчального процесу.
2. Учень заповнює щоденник, відповідаючи на запитання, та аналізує свій прогрес.

Приклади запитань:

- Які навички ти покращив за цей період?
  - Які труднощі ти зустрічав і як їх подолав?
  - Що ти б змінив у своєму підході до навчання?
3. Викладач організовує індивідуальну зустріч, щоб обговорити результати рефлексії.
  4. Учень отримує рекомендації щодо покращення свого підходу до навчання.
  5. Ось конкретний план вивчення швидкого вводу тексту з деталізацією етапів для 4 класу.

Приклади: Вправа 1: «Індивідуальний навчальний план з розвитку навички швидкого вводу тексту».

Мета: навчити учнів планувати та покращувати навички швидкого вводу тексту.

Обладнання: комп'ютер або ноутбук, доступ до онлайн-ресурсів (наприклад, TypingClub або 10FastFingers), шаблони для планування.

Етапи:

1. Складання плану:

- Викладач показує учням приклад індивідуального навчального плану, який містить цілі, теми, ресурси та терміни.

- Учні заповнюють шаблони, визначаючи, що вони хочуть досягти, наприклад:

- Теми: «Сліпе введення тексту», «Тренування швидкості», «Використання гарячих клавіш».

- Цілі: «Досягти швидкості 30 слів на хвилину за 4 тижні».

2. Обговорення цілей:

- Учитель проводить індивідуальну консультацію, запитуючи:

- Які конкретні цілі ти хочеш досягти за цей семестр?

- Які ресурси (веб-сайти, програми) можуть допомогти тобі?

- Як ти будеш відслідковувати свій прогрес (наприклад, ведучи щоденник успіхів)?

3. Розробка плану дій:

- Учні створюють щотижневий графік занять, наприклад:

- Тиждень 1: Вивчення розкладки клавіатури та початок практики сліпого набору тексту.

- Тиждень 2: Продовження практики, використання онлайн-ресурсів.

- Тиждень 3: Тренування швидкості вводу тексту з тестами.

- Тиждень 4: Оцінка прогресу та коригування цілей.

4. Самостійна робота:

- Учні працюють над досягненням своїх цілей, практикуючи на комп'ютерах.

- Викладач перевіряє прогрес на регулярних інтервалах, наприклад, раз на тиждень.

Вправа 2: «Рефлексія».

Мета: заохотити учнів до самостійного аналізу свого прогресу у швидкому введенні тексту.

Обладнання: щоденники для записів, запитання для рефлексії.

Етапи:

1. Запропонування запитань для рефлексії:

- Викладач надає запитання для роздумів, наприклад:

- Які навички швидкого вводу тексту ти покращив за цей період?

- Які труднощі ти зустрічав і як їх подолав (наприклад, помилки при введенні)?

- Що ти б змінив у своєму підході до навчання?

2. Заповнення щоденника:

- Учні заповнюють щоденник, відповідаючи на запитання. Вони можуть написати про свій досвід, що спрацювало, а що — ні.

3. Обговорення результатів:

- Викладач проводить індивідуальну зустріч, обговорюючи результати рефлексії, і задає питання:

- Чи досяг ти своїх цілей?

- Що допомогло тобі в навчанні?

- Які навички потрібно покращити далі?

4. Отримання рекомендацій:

- Учні отримують поради щодо поліпшення навичок швидкого вводу тексту, наприклад, використовувати нові онлайн-ігри для тренування або спробувати нові вправи для покращення швидкості та точності.

Розвиток творчого мислення є необхідним для інновацій та адаптації до швидко змінюваного світу. Учні, які вміють мислити творчо, здатні вирішувати проблеми нестандартними способами, що є важливим

у будь-якій професії. Це також сприяє розвитку креативності, яка є ключовою для особистісного росту і самовираження [14; 17]. У житті школяра творчість допомагає знаходити нові шляхи для вирішення складних ситуацій, покращує спілкування і взаємодію з іншими [29].

Вправа 1: «Індивідуальний проект».

Мета: розвивати креативність через виконання проекту.

Обладнання: матеріали для створення проекту, інструкції.

Етапи:

1. Викладач пропонує учневі вибрати тему для індивідуального проекту.
2. Учень розробляє проект, включаючи елементи творчості та інновацій.

Приклади запитань:

- Як ти можеш представити свою ідею нестандартно?
  - Які нові елементи ти плануєш використати у своєму проекті?
3. Викладач проводить індивідуальну консультацію, дає зворотний зв'язок та рекомендації.
  4. Учень представляє свій проект та отримує оцінку.

Вправа 2: «Творчий конкурс».

Мета: заохочувати учня до творчості через участь у конкурсі.

Обладнання: інформація про конкурс, матеріали для підготовки.

Етапи:

1. Викладач повідомляє про конкурс, який стимулює творчість.
2. Учень готує свій внесок для участі, використовуючи креативні методи.
3. Викладач проводить індивідуальну консультацію, обговорюючи ідеї та можливості.

Приклади запитань:

- Які основні елементи твоєї роботи роблять її унікальною?
- Як ти плануєш привернути увагу до свого внеску?

- Які труднощі ти очікуєш під час підготовки?

4. Учень подає свій внесок і отримує оцінку за участь у конкурсі.

Приклади: Вправа 1: «Індивідуальний проект: Дослідження властивостей води».

Мета: розвивати креативність через виконання дослідження властивостей води.

Обладнання: вода, різні рідкі речовини (олія, оцет, сік), склянки, термометр, питна трубка, обчислювальна таблиця для запису результатів, інструкції.

Етапи:

1. Вибір теми проекту:

- Викладач пропонує учням вибрати тему, пов'язану з властивостями води, наприклад, «Чому вода може змішуватися з деякими рідинами, а з іншими — ні?»

2. Розробка проекту:

- Учень розробляє проект, який включає кілька дослідів, щоб перевірити різні властивості води, наприклад:

- Дослід 1: Водонепроникність. Учень заповнює склянки водою та іншими рідинами (олія, оцет) і спостерігає, як вони змішуються.

- Дослід 2: Вимірювання температури. Учень вимірює температуру води до і після кипіння, записуючи зміни.

- Дослід 3: Вимірювання щільності. Учень порівнює, як швидко різні рідини проходять через трубку, оцінюючи їх щільність.

3. Консультація та зворотний зв'язок:

- Викладач проводить індивідуальну консультацію, ставлячи запитання:

- Як ти можеш представити свою ідею нестандартно?

- Які нові елементи ти плануєш використати у своєму проекті?

Викладач надає рекомендації щодо оформлення та структури проекту.

4. Представлення проекту:

- Учень представляє свій проект, демонструючи проведені дослідження, результати та висновки.

- Учень отримує оцінку за креативність, якість проведених досліджень та здатність представити свої ідеї.

Вправа 2: «Творчий конкурс: Вода в нашому житті».

Мета: заохочувати учня до творчості через участь у конкурсі, присвяченому важливості води.

Обладнання: інформація про конкурс, матеріали для підготовки (плакати, комп'ютер для створення презентації).

Етапи:

1. Оголошення конкурсу:

- Викладач повідомляє про конкурс, на якому учні можуть представити свої проекти про важливість води в житті людини та природи.

2. Підготовка внеску:

- Учень готує свій внесок, використовуючи креативні методи, наприклад:

- Створення плакату, що ілюструє властивості води та її роль в екосистемі.

- Написання вірша чи розповіді на тему води.

3. Консультація:

- Викладач проводить індивідуальну консультацію, обговорюючи ідеї учня та можливості:

- Які основні елементи твоєї роботи роблять її унікальною?

- Як ти плануєш привернути увагу до свого внеску?

4. Подання внеску:

- Учень подає свій внесок у конкурс і отримує оцінку за креативність, зміст та оригінальність.

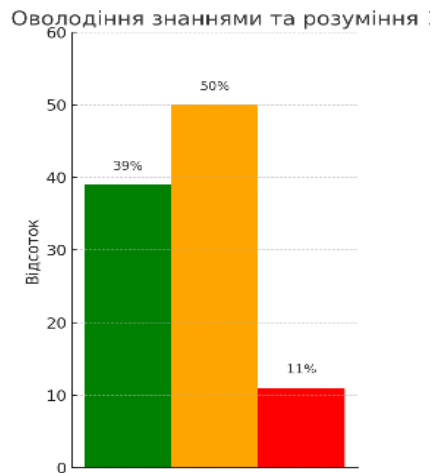
Методика індивідуальної роботи під час війни має особливе значення для розвитку навчальних досягнень учнів початкової школи. Вона дозволяє викладачам враховувати індивідуальні потреби кожної дитини, що є критично важливим у складних умовах, коли діти можуть відчувати стрес і нестабільність. Через адаптацію навчальних матеріалів та особистісний підхід, учні отримують можливість глибше освоювати знання та розвивати навички критичного і творчого мислення. Впровадження цієї методики не лише сприяє покращенню навчальних результатів, а й підтримує емоційне благополуччя учнів, формуючи у них стійкість до викликів, з якими вони стикаються.

2.4. Аналіз результатів експериментальної роботи.

У фінальній частині дослідження була здійснена контрольна діагностика в експериментальному класі, що допомогло визначити динаміку навчальних досягнень учнів після впровадження системи роботи. Діагностика виконувалася за тією ж методикою, що й на етапі констатації, забезпечуючи таким чином однакові умови для оцінки.

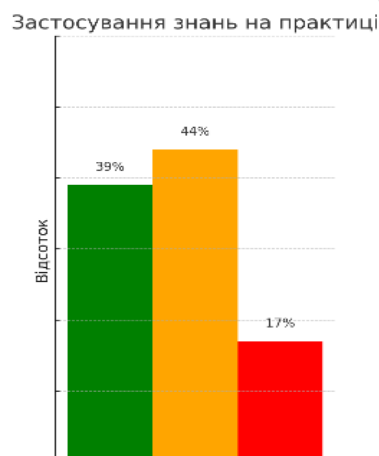
Далі ми детально проаналізуємо результати, порівнюючи дані з констатувального і контрольного етапів дослідження.

Оволодіння знаннями та розуміння (рис. 2.6.): у результаті експерименту кількість учнів з високим рівнем оволодіння знаннями зросла з 6 учнів (33%) до 7 учнів (39%), що свідчить про підвищення впевненості учнів у розумінні основних понять та їх взаємозв'язків; кількість учнів з середнім рівнем також збільшилася з 8 учнів (44%) до 9 учнів (50%), що свідчить про покращення загального усвідомлення навчального матеріалу; водночас кількість учнів з низьким рівнем зменшилася з 4 учнів (22%) до 2 учнів (11%), що вказує на позитивні зміни у рівні знань та зниження невпевненості.

Рис. 2.1. Рівень оволодіння знаннями та розуміння учнів (контрольний етап).

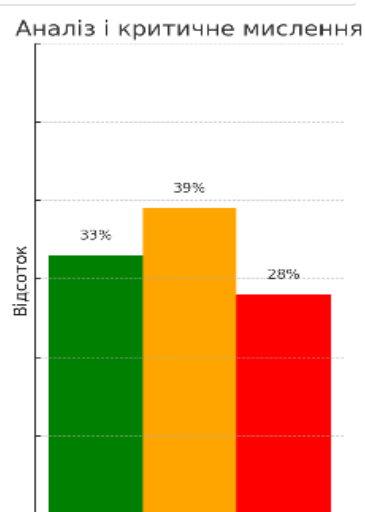
Застосування знань на практиці (рис. 2.7.): кількість учнів з високим рівнем застосування знань зросла з 5 учнів (28%) до 7 учнів (39%), що свідчить про зростання їхньої здатності самостійно виконувати практичні завдання; середній рівень підвищився з 7 учнів (39%) до 8 учнів (44%), вказуючи на те, що учні стали частіше виконувати практичні завдання з меншими труднощами; кількість учнів з низьким рівнем зменшилася з 6 учнів (33%) до 3 учнів (17%), що свідчить про позитивні зміни.

Рис. 2.2. Рівні застосування знань на практиці (контрольний етап).

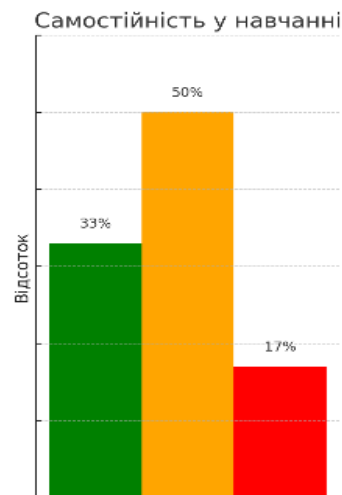
Аналіз і критичне мислення (рис. 2.8.): кількість учнів з високим рівнем аналізу та критичного мислення зросла з 4 учнів (22%) до 6 учнів

(33%), що свідчить про покращення здатності учнів робити логічні висновки та обґрунтовувати свої думки; кількість учнів з середнім рівнем зменшилася з 9 учнів (50%) до 7 учнів (39%), що може свідчити про те, що частина учнів, які раніше демонстрували середній рівень, покращили свої навички до високого; кількість учнів з низьким рівнем залишилася стабільною на рівні 5 учнів (28%), що вказує на те, що цей рівень потребує подальшої уваги для покращення.

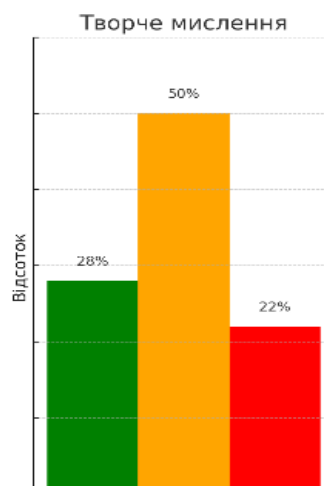
Рис. 2.3. Рівні аналізу і критичного мислення учнів (контрольний етап).

Самостійність у навчанні (рис. 2.9.): кількість учнів з високим рівнем самостійності зростає з 5 учнів (28%) до 6 учнів (33%), що свідчить про покращення здатності учнів самостійно виконувати завдання; кількість учнів з середнім рівнем також збільшилася з 8 учнів (44%) до 9 учнів (50%), що вказує на зростання ініціативи учнів у плануванні своєї роботи; водночас кількість учнів з низьким рівнем зменшилася з 5 учнів (28%) до 3 учнів (17%), що свідчить про позитивні зміни.

Рис. 2.4. Рівні самостійності у навчанні (контрольний етап).

Творче мислення (рис. 2.10.): кількість учнів з високим рівнем творчого мислення зросла з 3 учнів (17%) до 5 учнів (28%), що свідчить про зростання їхньої креативності та інноваційного підходу до розв'язання завдань; кількість учнів з середнім рівнем залишилася стабільною на рівні 9 учнів (50%), вказуючи на те, що учні продовжують використовувати стандартні підходи, але іноді проявляють креативність; кількість учнів з низьким рівнем зменшилася з 5 учнів (28%) до 4 учнів (22%), що свідчить про позитивні зміни у здатності шукати нестандартні рішення.

Рис. 2.5. Рівні творчого мислення учнів (контрольний етап).

Цей аналіз демонструє покращення в навчальних досягненнях учнів, підкреслюючи позитивні зміни в кожному з критеріїв та зменшення кількості учнів з низьким рівнем.

Результати впровадження нашої системи роботи показали суттєві позитивні зміни (Табл. 2.3.). Високий рівень сформованості навчальних умінь збільшився до 34.4%, середній рівень підвищився до 46.6%, а кількість учнів з низьким рівнем зменшилася до 19%. Це свідчить про значний прогрес навчальних досягнень учнів, що підтверджує ефективність індивідуальної роботи під час війни.

Таблиця 2.3.

Зміни у рівнях навчальних досягнень учнів початкової школи в умовах індивідуальної роботи під час війни.

Рівень сформованості навчальних умінь	Кількість учнів до експерименту	Кількість учнів після експерименту
Низький	8 (41.7%)	4 (19%)
Середній	6 (33.3%)	8 (46.6%)
Високий	4 (25%)	6 (34.4%)
Разом	18 (100%)	18 (100%)

Зміни, зафіксовані під час експерименту, свідчать про ефективність впроваджених заходів для вдосконалення рівню навчальних досягнень учнів початкової школи. Застосування індивідуальної роботи в умовах війни позитивно вплинуло на мотивацію та залучення учнів до навчального процесу. Цей підхід дозволив не лише забезпечити доступ до освітніх матеріалів, а й створити підтримуюче навчальне середовище, яке сприяло розвитку критичного мислення, креативності та комунікаційних навичок. Таким чином, результати експерименту підтверджують важливість адаптації навчального процесу до сучасних умов та потреб дітей, особливо в умовах військового стану, коли учні стикаються з додатковими викликами. Впроваджені методи продемонстрували свою ефективність у покращенні рівня навчальних досягнень молодших школярів, що відкриває нові перспективи для подальшої роботи в цій галузі.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети та завдань проведеного дослідження, ми сформулювали наступні висновки:

1. Проведено дослідження психологічного впливу воєнного конфлікту на емоційний та когнітивний розвиток молодших школярів, що дозволило виявити суттєві зміни у їх поведінці та навчальних досягненнях.

У процесі дослідження було виявлено, що воєнний конфлікт суттєво впливає на емоційний стан дітей, викликаючи у них почуття тривоги, страху та невизначеності. Це, в свою чергу, негативно позначається на їх когнітивній активності, ускладнюючи процеси уваги, пам'яті та навчання. Спостереження за поведінкою учнів показали, що багато з них виявляють ознаки емоційного виснаження та зниження мотивації до навчання. Аналіз отриманих даних дозволив виявити зв'язок між емоційними переживаннями дітей та їх навчальними досягненнями, що підкреслює важливість психологічної підтримки у цей складний період.

2 Виділено умови ефективної індивідуальної роботи з учнями початкової школи в умовах війни, які сприяють зниженню стресу та покращенню адаптації дітей, а саме:

- Безпечне освітнє середовище: створення комфортного простору, де діти можуть відкрито спілкуватися та виражати емоції, зокрема за допомогою арт-терапії.
- Індивідуалізація навчання: адаптація матеріалу під інтереси кожного учня, використання інтерактивних завдань та можливість вибору теми для дослідження.
- Емоційна підтримка: підготовка вчителів до роботи з дітьми, які переживають емоційні труднощі, через організацію групових бесід та консультацій.
- Співпраця з батьками: взаємодія між школою та родинами,

інформування батьків про прогрес дітей та залучення їх до освітнього процесу.

- Гнучкість у навчанні: адаптація методів навчання до змінних обставин, включаючи дистанційне навчання та змішані форми, щоб швидко реагувати на нові виклики.

3. Оцінено поточний стан сформованості навчальних досягнень в умовах війни, що засвідчило необхідність удосконалення методів навчання та підтримки дітей.

Результати констатувального етапу експериментальної роботи вказують на значні відмінності у рівнях сформованості навчальних досягнень молодших школярів. Серед 18 учнів, що брали участь у дослідженні, 41.7% показали низький рівень сформованості навчальних умінь, 33.3% – середній, і лише 25% – високий. Це свідчить про необхідність проведення цілеспрямованої педагогічної діяльності, яка б сприяла навчальним досягненням дітей, особливо в умовах воєнного часу, коли діти стикаються з додатковими викликами.

4. Розроблено систему педагогічного впливу для індивідуалізації роботи з учнями в умовах війни, яка спрямована на забезпечення їх емоційного благополуччя та навчальної мотивації.

Впровадження цієї системи показало суттєві позитивні зміни у навчальних досягненнях учнів: високий рівень сформованості навчальних умінь збільшився до 34.4%, середній рівень підвищився до 46.6%, а кількість учнів з низьким рівнем зменшилася до 19%. Ці результати свідчать про значний прогрес у навчальних досягненнях учнів, підтверджуючи ефективність індивідуальної роботи під час війни.

Зміни, зафіксовані під час експерименту, вказують на ефективність впроваджених заходів для покращення рівня навчальних досягнень учнів початкової школи. Застосування індивідуальної роботи в умовах війни позитивно вплинуло на мотивацію та залучення учнів до освітнього

процесу, забезпечуючи доступ до освітніх матеріалів і створюючи підтримуюче навчальне середовище.

Цей підхід сприяв розвитку критичного мислення, креативності та комунікаційних навичок учнів. Таким чином, результати експерименту підтверджують важливість адаптації навчального процесу до сучасних умов і потреб дітей, особливо в умовах військового стану, коли учні стикаються з додатковими викликами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева С. Особливості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення: сучасні онлайн-ресурси. К.: Український педагогічний журнал, 2023. № 1. С. 59–65. URL: <https://URL.org/10.32405/2411-1317-2023-1-59-65>
2. Анатолійчук Т. П. Дистанційне навчання як форма організації освітнього процесу в умовах карантину. Х.: Інформаційні технології в освіті, 2020. № 15. С. 12–21. URL: <https://URL.org/10.5281/ze№do.3717120>
3. Барановська О. В. Варіативність форм диференційованого навчання. К.: Біологія і хімія в школі, 2011. № 4. С. 26–29.
4. Барановська О. В. Впровадження індивідуальних форм організації освітнього процесу в умовах профільного навчання. Х.: Директор школи, ліцею, гімназії, 2008. № 5. С. 44–47.
5. Барановська О. В. Дидактичні підходи до проблеми форм навчання в профільній школі. К.: ВВП «Компас», 2007. 192 с. С. 35–45
6. Барановська О. В. Дидактичні умови організації освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного стану. Lviv: Modern research in world science. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference, 2023. С. 418-422.
7. Барановська О. В. Індивідуалізація та диференціація навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів початкової школи К.: Проблеми сучасного підручника, 2022. Вип. 29. С. 14–23.
8. Барановська О. В. Змішане навчання: нові форми взаємодії. Методичні рекомендації. Київ: «Фенікс», 2021. 64 с.
9. Барановська О. В. Особливості змішаного навчання в початковій школі. Х.: VIII Міжнародна науково-практична конференція «Topical issues of modern science, society and education», 2022. С. 405-410.
10. . Барановська О. В. Особливості індивідуальних форм організації навчальної діяльності учнів початкових класів в умовах

змішаного навчання. Х.: Topical issues of modern science, society and education. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference., 2021. С. 404-410.

11. Барановська О. В. Форми навчання в профільній школі К.: Біологія і хімія в школі, 2007. № 4. С. 38–41.

12. Бахмат Н. Роль цифрових технологій у навчанні математики учнів початкових класів. О.: Молодь і ринок, 2022. № 2. С. 65–71. URL: <https://URL.org/10.24919/2308-4634.2022.256010>

13. Буряк В. П. Індивідуальна робота як вид навчальної діяльності школяра. К.: Рідна школа, 2001. № 9. С. 49–51.

14. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ: Видавничий центр «Академія», 2002.

15. Генсерук Г. Р. Цифрова компетентність як одна із професійно значущих компетентностей майбутніх учителів. Електронне наукове фахове видання К.: «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету», 2019. № 6. С. 8–16. URL: <http://surl.li/vixzlw>

16. Демченко О. Реалізація основних підходів, методів та форм організації індивідуальної роботи у сучасній педагогічній практиці. К.: Рідна школа. 2006. № 7. С. 19–22.

17. Дидактичні засади диференціації навчання в основній школі. К.: Педагогічна думка, 2012. 216 с. URL: <http://surl.li/ljecax>

18. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

19. Зимня І. А. Педагогічна психологія. М.: НПО «МОДЕК», 2010. 448 с.

20. Зоренко І. С. Дидактичні умови організації індивідуальної навчальної роботи школярів. Кривий Ріг, 2007. 181 с.

21. Качмар О. В., Барило С. Б., Зінькова І. І. Цифрові технології в освітньому процесі початкової школи в реаліях масштабної військової агресії. Академічні візії, 2023. №19. URL: <http://surl.li/efqdnz>

22. Кононко О. Л. Як виявити рівень самостійності учнів. Х.: Початкова школа, 2009. № 1. С. 40–44.
23. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://surl.li/rlqvmu>
24. Кравченко М. Особливості формування навичок самостійної роботи в молодших школярів. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 93.
25. Крамаренко І. С. Організація навчання у школах в умовах війни: впровадження зарубіжного досвіду у вітчизняну практику. К.: Наука і техніка сьогодні, 2022. № 13. С. 326–335. URL: <http://surl.li/pfjbzm>
26. Литвинова С. Модель використання електронних освітніх ресурсів у початковій школі. К.: Актуальні питання гуманітарних наук, 2020. Т. 6, № 27. С. 101–105. URL: <http://surl.li/swqwbt>
27. Лук'янова М. О. Орієнтир індивідуальної діяльності. Х.:Вчитель, 2003. № 2. С. 3–6.
28. Матишак М. В. Варіативність організаційних форм навчальної діяльності учнів 6-7 річного віку. К.: Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, 2008. 217 с.
29. Мочай С. Н. Сприйняття нового матеріалу через систему вправ для самостійної роботи учнів. К.:Початкова школа, 2016. № 2. С. 32–38.
30. Педагогічний словник. К.: Педагогічна думка, 2001. С. 467–468.
31. Піговська С. А. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни. URL: <http://surl.li/zvebhx>
32. Пованда Г. Д. Формування загально навчальних умінь і навичок шляхом використання самостійної роботи молодших школярів. К.: Початкова школа, 2002. № 5. С. 56–61.
33. Рудницька О., Кузик П., Дзямко В. Перспективи онлайн-навчання в умовах війни. К.: Наука і техніка сьогодні, 2022. № 7. С. 196–204. URL: <http://surl.li/mbneuk>

34. Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. Київ: Рад. школа, 1992. 174 с.
35. Самоук М. П. Індивідуальний підхід до навчання учнів початкових класів. К.: Початкова школа, 2005. № 3. С. 54–56.
36. Стасів Н., Війчук Т., Стасів Н. Особливості використання навчальних комп'ютерних ігор у початковій школі. К.: Молодь і ринок. 2019. № 9. С. 82–85. URL: <http://surl.li/eupicf>
37. Чайка В. М., Шишак А. М. Діджиталізація початкової освіти: проблеми і перспективи. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2021. Вип. 50. С. 38-47. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/24227>
38. Шелестова Л. В. Змішане навчання у початковій школі. Методичні рекомендації. Київ: «Фенікс», 2021. 48 с.
39. Шелестова Л. В. Особливості навчання учнів початкової школи в умовах війни. URL: <http://surl.li/olpxlm>
40. Шкарлет С. М. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність: Науково-методичний збірник. Київ-Чернівці: «Букрек», 2022. 140 с.
41. Borysenko, N., Sydorenko, N., Grytsenko, I., Denysenko, V., Yurina, Y. Cross-cultural competence formation for future teachers in integration processes. Revista Eduweb, 2022. №16. С. 232-244.

ДОДАТКИ

Додаток А.

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, _____, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

25.09.2024

(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)

Додаток Б.

Методика діагностики навчальних досягнень учнів 4 класу.

Мета: визначити рівень сформованості ключових навчальних досягнень учнів за наступними критеріями: оволодіння знаннями та розуміння, застосування знань на практиці, аналіз і критичне мислення, самостійність у навчанні, творче мислення.

Опис методики: учням пропонуються вправи, які оцінюють кожен із зазначених критеріїв. Кожна вправа включає інструкції для виконання та вимірює рівень сформованості конкретної навички.

Блок 1: Оволодіння знаннями та розуміння

Вправа 1: «Знайди ключові слова».

Мета: Оцінка вміння учнів знаходити важливу інформацію в тексті.

- Інструкція для учня: Прочитай короткий текст і знайди в ньому ключові слова.

- Текст для читання: «Літо — це тепла пора року. Улітку діти грають на вулиці, купаються в річці, їдять смачні фрукти, такі як яблука та груші.»

- Завдання: Які ключові слова ти знайшов у тексті? Наприклад: «літо», «діти», «грають», «купаються», «фрукти».

- Обговорення: Після виконання завдання запитайте учнів, чому вони обрали саме ці слова.

Вправа 2: «Запитання до тексту».

Мета: Перевірка розуміння змісту прочитаного.

- Інструкція для учня: Прочитай текст, а потім відповідай на запитання.

- Текст для читання: «Собака — вірний друг людини. Вона охороняє дім, грає з дітьми і завжди рада своїм господарям.»

- Запитання: Чому собака вважається вірним другом людини?

- Обговорення: Після відповідей запитайте дітей, які ще тварини можуть бути вірними друзями, і чому.

Вправа 3: «Поясни простими словами».

Мета: Оцінка вміння пояснювати поняття своїми словами.

- Інструкція для учня: Обери одне слово з наступного списку і поясни його.

- Список слів: «друзі», «сім'я», «домашні тварини».

- Завдання: Що таке «друзі»? Поясни своїми словами.

- Обговорення: Попросіть учнів навести приклади друзів з їхнього життя.

Блок 2: Застосування знань на практиці

Вправа 1: «Математичні завдання».

Мета: Перевірка вміння застосовувати знання з математики.

- Інструкція для учня: Розв'яжи наступні задачі.

1. У Валі є 4 олівці, а у Олі — 3 олівці. Скільки всього олівців у дівчат?

2. Якщо в коробці 10 яблук, а 2 з них з'їли, скільки яблук залишилося?

- Завдання: Напиши відповіді на задачі.

- Обговорення: Після розв'язання запитайте учнів, як вони отримали свої відповіді.

Вправа 2: «Практичний експеримент».

Мета: Оцінка здатності застосовувати знання у практичному експерименті.

- Інструкція для учня: Проведи простий експеримент з водою. Візьми два стакани: в одному налий воду, а в другому — сіль. Що станеться, коли ти додаси сіль у воду?

- Завдання: Запиши свої спостереження. Наприклад: «Сіль розчинилася у воді», «Вода стала солоною».

- Обговорення: Запитайте, чому сіль розчиняється, а що таке розчин.

Вправа 3: «Ситуаційні задачі».

Мета: Перевірка вміння використовувати знання для розв'язання життєвих ситуацій.

- Інструкція для учня: Прочитай ситуацію і знайди рішення.

- Ситуація: «Ти хочеш купити іграшку за 15 гривень, а у тебе є 10 гривень. Що ти зробиш?»

- Завдання: Як ти можеш вирішити цю проблему? Наприклад, можна попросити батьків дати решту грошей або відкласти ще гроші.

- Обговорення: Попросіть учнів поділитися своїми ідеями.

Блок 3: Аналіз і критичне мислення

Вправа 1: «Порівняй предмети».

Мета: Оцінка вміння порівнювати різні предмети.

- Інструкція для учня: Порівняй дві тварини, наприклад, kota і собаку.

- Завдання: Які у них схожості та відмінності? Наприклад, «Коти люблять спати, а собаки — гратися».

- Обговорення: Запитайте, яка тварина більше подобається і чому.

Вправа 2: «Визначення причин і наслідків».

Мета: Перевірка здатності аналізувати ситуації.

- Інструкція для учня: Прочитай ситуацію і визнач, що стало причиною певного результату.

- Ситуація: «Дощ йшов кілька днів, і в парку утворилася велика калюжа.»

- Завдання: Яка причина утворення калюжі? Наприклад: «Тому що йшов дощ».

- Обговорення: Попросіть учнів навести інші приклади причин і наслідків.

Вправа 3: «Оцінка інформації».

Мета: Перевірка вміння критично оцінювати отриману інформацію.

- Інструкція для учня: Прочитай коротку статтю про тварин і знайди, що в ній може бути неправдою.

- Стаття: (надана вчителем).

- Завдання: Які помилки ти знайшов? Наприклад: «У статті сказано, що всі пташки літають, але деякі не можуть літати».

- Обговорення: Запитайте, чому важливо перевіряти інформацію.

Блок 4: Самостійність у навчанні

Вправа 1: «Планування завдань».

Мета: Оцінка вміння учнів планувати свою діяльність.

- Інструкція для учня: Напиши план, як ти будеш виконувати домашнє завдання.

- Завдання: Які етапи ти включиш у свій план? Наприклад: 1) Прочитати книжку, 2) Вирішити задачі, 3) Написати звіт.

- Обговорення: Запитайте, чому важливо мати план.

Вправа 2: «Вирішення проблеми».

Мета: Перевірка здатності самостійно вирішувати проблеми.

- Інструкція для учня: Прочитай проблему і запропонуй своє рішення.

- Проблема: «Ти не знаєш, як зробити домашнє завдання. Що ти зробиш?»

- Завдання: Як ти можеш вирішити цю проблему? Наприклад, запитати батьків або друзів за допомогою.

- Обговорення: Запитайте учнів, якими ще способами можна отримати допомогу.

Вправа 3: «Пошук інформації».

Мета: Оцінка здатності самостійно знаходити потрібну інформацію.

- Інструкція для учня: Запитай у батьків або знайди в книгах, чому важливо їсти фрукти і овочі.

- Завдання: Яку інформацію ти дізнався? Наприклад: «Фрукти містять вітаміни, які потрібні для здоров'я».

- Обговорення: Запитайте, які фрукти і овочі їдять учні.

Блок 5: Творче мислення

Вправа 1: «Створення історії».

Мета: Оцінка креативності учнів у створенні власного тексту.

- Інструкція для учня: Придумай коротку історію про свою улюблену іграшку
- Завдання: Напиши історію, що сталося з твоєю іграшкою.
- Обговорення: Попросіть учнів поділитися своїми історіями з класом.

Вправа 2: «Малювання ілюстрації».

Мета: Заохочення до творчого самовираження через малювання.

- Інструкція для учня: Намалюй малюнок про те, як ти уявляєш своє улюблене місце для відпочинку.
- Завдання: Які кольори ти використаєш? Які деталі покажеш на малюнку?
- Обговорення: Запитайте, чому саме це місце є улюбленим.

Вправа 3: «Придумай нову гру».

Мета: Оцінка креативності у створенні ігор.

- Інструкція для учня: Придумай нову гру, в яку можна грати з друзями.
- Завдання: Які правила гри? Які предмети знадобляться?
- Обговорення: Запитайте, хто хотів би спробувати цю гру.

Ці вправи сприятимуть розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та творчості у дітей, забезпечуючи при цьому інтерактивний і цікавий процес навчання.

Додаток В.

**Конспекти уроків для 4 класу, які акцентують увагу на
індивідуальній роботі викладача з учнями:**

Конспект уроку 1: Розвиток навичок читання та аналізу тексту.

Тема: «Читання та обговорення твору: Відкриваємо світ літератури»

Мета: розвинути навички читання, розуміння тексту та критичного мислення.

Обладнання:

- Книга або текст для читання (можна використовувати електронні ресурси)

- Комп'ютери/планшети для роботи

- Запитання для обговорення (друковані або в електронному вигляді)

Етапи заняття:

1. Вступ (10 хв)

- Пояснення мети заняття та значення літератури в житті людини.

- Обговорення з учнями, які книги вони люблять читати і чому.

2. Читання (20 хв)

- Учні обирають книгу або текст для читання, який їх цікавить.

- Індивідуальна робота: Викладач пропонує учням короткі фрагменти для читання. Під час читання викладач підходить до кожного учня, задає питання про зміст і емоції, які виникають під час читання.

3. Анкетування (15 хв)

- Після читання учні заповнюють анкету з такими запитаннями:

- Хто головний герой твору?

- Яка основна проблема, що порушується в творі?

- Які емоції викликав твір?

- Чи змінилися ваші думки після прочитання? Чому?

- Викладач пропонує індивідуальні коментарі та пояснення щодо відповідей учнів.

4. Обговорення (15 хв)

- Учні обговорюють свої вибори та враження у класі, діляться рекомендаціями.

- Викладач контролює дискусію, задає уточнюючі запитання і допомагає учням глибше проаналізувати прочитане.

5. Завершення (5 хв)

- Підсумок заняття, обговорення, що було корисним, які нові ідеї виникли.

Конспект уроку 2: Розвиток творчого мислення через написання оповідання.

Тема: «Створення власного оповідання: уява без меж»

Мета: розвинути навички творчого письма та самостійного мислення.

Обладнання:

- Записники або комп'ютери для написання
- Схеми для планування оповідання
- Приклади коротких оповідань (друковані або в електронному вигляді)

Етапи заняття:

1. Вступ (10 хв)

- Обговорення значення творчості та самовираження через письмо.
- Приклади цікавих оповідань, які можуть надихнути учнів.

2. Планування оповідання (15 хв)

- Учні отримують схеми для планування свого оповідання:
- Заголовок
- Головний герой
- Основна ідея

- Події

- Кульмінація

- Заключення

- Індивідуальна робота: Викладач підходить до кожного учня, обговорює їх ідеї, задає питання про персонажів та розвиток сюжету, пропонує корекції та вдосконалення.

3. Написання оповідання (30 хв)

- Учні пишуть свої оповідання за схемою.

- Викладач активно працює з учнями, надаючи індивідуальні поради та рекомендації під час написання, відповідає на питання.

4. Обговорення творів (15 хв)

- Учні обирають короткі уривки зі своїх оповідань, щоб поділитися з класом.

- Викладач підтримує дискусію, ставить запитання для глибшого аналізу ідей та творчих рішень.

5. Корекція та редагування (15 хв)

- Учні отримують можливість виправити свої твори, враховуючи зауваження однокласників та вчителя.

- Викладач допомагає кожному учневі проаналізувати їхні тексти, надає поради для покращення.

6. Завершення (5 хв)

- Підсумок заняття, висловлення думок про творчість та навчання.